

biografiske references irreducible relevans.

Dermed nærmer vi os spørgsmålet om Strindbergs psykiske konstitution, som Stounbjerg nok interesserer sig for, men kun som dette kommer til syne i de behandlede tekster. I et vigtigt afsnit af afhandlingen behandler han »En melan-kolsk konstellation« i hele det behandlede tekstkorpus. Inspirationen kommer fra fransk psykoanalyse, især Kristeva. Pointen er, at de voldsomt modsætningsfyldte karakteristika, Stounbjerg samler under begreberne uro og urenhed, udviser et genkommende mønster, nemlig en overdetermineret tabsfiksering, der kommer til syne i en altgennemtrængende blanding af afhængighed af og rædsel for de andre og det andet, det være sig venner, koner, genkonventioner eller litterær inspiration. Dermed har Stounbjerg ikke underskrevet psykologernes diagnoser af den empiriske Strindberg. Han har snarere peget på en slags inderside af den krise i repræsentativiteten, han ser som de behandlede teksters gennemgående tema. Strindberg selvbiografiske tekster viser, at det moderne subjekt er permeabelt og ustabil og dermed i sidste ende nærmest ufremstilleligt som andet end skiftende identifikationer. Modsat senere attituderelativistiske, konstruktivistiske eller performative teorier om identitet ser Strindberg dette i dystopisk snarere end utopisk belysning.

Det er lidt uafklaret, hvorvidt Stounbjerg selv i sidste ende ser realisme og modernisme som sideordnede eller successive reaktioner på moderniteten – han giver udtryk for begge holdninger. For denne anmelder er der ikke tvivl om, at en af disputatsens fortjene-

ster netop er fremstillingen af uro og urenheder i forholdet mellem to sideordnede og nogenlunde jævaldrende svar på og interventioner i det moderne. Den generelt litteraturhistoriografiske interesse i Strindbergs selvbiografiske profsatorfatterskab består blandt andet i dets problematisering af modernismen, dvs. totaliseringen af den modernistiske æstetik til selvved teleologi og eviggyldige afpersonaliseringsdogmer.

Trods stedvise reservationer skal Stounbjergs disputats have mine varmeste anbefalinger. Et fascinerende aspekt af et fascinerende forfatterskab æltet igennem med format, overskud og belæsthed. Der er en smittende idérigdom i analyserne, som dårligt kommer til udtryk i anmeldelsens referat. Hertil kommer, at Stounbjerg nok bruger, hvad jeg ville kalde Århus-litterat-lingo – skrift, felt, repræsentation (og torso for en ufuldendt tekst ikke at for-glemme) – men til gengæld skriver forbilledlig præcist i behageligt korte sætninger, der stort set på hver side rammer prægnante formuleringer, man straks understreger.

Anne Borup

Dan Ringgaard: *Nordbrandt*, Århus 2005 (Aarhus Universitetsforlag).

Der er nogle forfatterskaber man med stor lyst rålæser i lange stræk, mens andre helst skal indtages i mindre bidder. Med Nordbrandts poesi er det lidt som med god konfekt: altid fristende og lækker, men bedst i afmålte doser. Sådan er det i hvert fald for denne anmelder. Det var derfor med et vist forbehold jeg gik i gang med Århus-litteraten Dan Ringgaards bog om Henrik

Nordbrandt. Og lad det bare være sagt med det samme: efter endt læsning er min idiosynkratisk betingede læselyst uforandret. Af Nordbrandt får jeg hurtigt nok, men vender gerne tilbage efter mere. Det rækker imidlertid ikke ved den kendsgerning, at Ringgaard har begået en på mange måder forbilledlig monografi om et stort og skelsættende lyrisk forfatterskab i moderne dansk poesi.

Bogen udmærker sig på flere måder. For det første ved at prioritere en tematisk sammenhængende organisering af sit stof, frem for at konstruere en kronologisk-biologisk udviklingshistorie. For det andet ved at nuancere, modificere og supplere de gængse, til tider klichéagtige, litteraturhistoriske fremstillinger af Nordbrandts forfatterskab og føre analysen frem til de senest udgivne værker. Fremstillingen imponerer, for det tredje, ved et væld af analytiske detaljer og iagttagelser, der både kædes sammen på et mikro-niveau og i forhold til den overordnede komposition. Endelig, og i forlængelse af det foregående punkt, udvides analyseapparatet, ikke blot i forhold til dette specifikke forfatterskab, men i forhold til mere konventionelle læsninger af moderne og modernistisk poesi i det hele taget.

I femten relativt korte kapitler gennemgås vigtige indholdsmæssige og formelle kategorier i forfatterskabet eksemplificeret gennem nedslag i værket fra debuten i 1966 til sidste års *Pjaltefisk*. Der er dog ikke tale om en additiv serie af afsnit. Fremstillingen bærer præg af en indre sammenhæng mellem kapitlerne, idet de første kategorier nuanceres og perspektiveres undervejs i lyset af tilkomsten af nye aspekter. På den måde ligner bogens

struktur den arabeskeform, som også er en af Nordbrandts foretrukne digtformer. Nordbrandt er om nogen en stedernes digter ligesom hans poesi er påvirket af de steder han bebor. Det virker derfor meget naturligt at starte med 'stedet' som kategori. Med til forestillingen om stedet, både konkrete og abstrakte steder, hører forestillingen om tid. Der er flere former for tidsoplevelse på spil, en lineær, en cirkulær og en brudfyldt, ofte endda inden for det samme digt. Også nihilismen er en grundkategori i dette forfatterskab, lige så vel som i den tilværelsestolkning der hører moderniteten til. Nordbrandts nihilisme sættes i relation til Schopenhauer og Nietzsche, og det påvises, at intetheden hos den danske digter i modsætning til filosofferne, finder et fænomenologisk modspil i mødet med verden: stederne, kvinderne, tingene og ordene skaber en mening – om end verden på modernistisk vis ikke rummer en immanent betydning. Derefter følger en række kapitler helliget analysen af troper og figurer. Det kan ikke overraske nogen kender af moderne dansk poesi, at metaforen fylder meget i dette forfatterskab. Men til forskel fra megen anden faglitteratur om modernistisk lyrik, som ofte kan være ramt af et decideret metaforhysteri, viser Ringgaard for det første, at Nordbrandts billed(for)brug er præget af både en hang til og en skepsis over for metaforer. For det andet at metaforen ofte opløses i metonymier. Dertil kommer for det tredje og som et væsentligt nyt indslag i Nordbrandt-forskningen, en tiltrængt rehabilitering af sammenligningen som trope. Endelig analyseres forholdet mellem paradoks og metafor. På lignende vis gennemgås de vigtigste figurer, hvor

det især er kiasmen og mobilen, dvs. en omvendt og en systemisk variabel gentagelsesfigur, der er i fokus. Igen føjes der nye aspekter til billedet af forfatter-skabet, når det påvises hvordan Nordbrandt i sin nærmest ny-klassiske form har indoptaget og transformeret vigtige dele af konkretismens æstetik. Et af de bedste kapitler i bogen beskæftiger sig med forholdet mellem prosa og poesi. Hvor den klassiske, metriske digtning har mulighed for at opbygge en spænding mellem metrum og rytme, ligger tyngdepunktet i moderne poesi i spillet mellem prosaisk syntaks og linjebrud, mellem sætning og vers. Her peger Ringgaard på et centralt element, som indtil videre har været relativt underbelyst i studiet af frie vers, men som burde indgå i alle analyser af modernistisk lyrik. Bogen slutter med at diskutere Nordbrandts 'orientalisme', samt spørgsmålet om udsigelsesjeg og den stemme, der taler i digtene.

Ringgaards metode i samtlige kapitler består i at diskutere og analysere de forskellige kategorier i forhold til en eller to væsentlige teoretikere og sammenligne med andre digtere, som enten har inspireret Nordbrandt eller har beskæftiget sig med lignende problematikker. Således sættes steds-kategorien i relation til Edward Caseys filosofiske udredning i afhandlingen *The Fate of the Place* og den irske digter Seamus Heaneys vigtige essay »Fornemmelsen for stedet«, mens orientalisme-kapitlet selvfølgelig tager afsæt i Edward Saids bog, der har gjort 'orientalisme' til et begreb. Undervejs diskuterer Ringgaard med stort set hele den danske forskning i dette forfatterskab, det får man altså som læser med i tilgift.

Den væsentligste indvending jeg vil rette mod Ringgaards fremstilling angår en, efter min smag, lovlig løs omgang med begrebsdefinitioner. Det gælder for eksempel bestemmelsen af et så centralt begreb som ordet 'poesi'. I sin indledning skriver Ringgaard, at Nordbrandts digte »virker mere som tilstande end indsigter, eller måske som indsigter i tilstande« (p. 10). En side længere fremme forskydes bestemmelsen af 'digt-som-tilstand' i en refleksion over, at Nordbrandt tilsyneladende »skriver det samme digt, eller den samme håndfuld digte, om og om igen, som om hvert digt er et forsøg på at skrive sig frem til den samme tilstand, *den vi kan kalde for poesi*« (p. 10-11, min kursivering). Det bliver aldrig helt klart, hvad der egentlig skal lægges i forestillingen om 'poesi-som-tilstand' eller hvordan den, altså poesien, i så henseende adskiller sig fra prosaen. Ringgaard har brugt formuleringen før, i artiklen »Poesien er ambulante« om Søren Ulrik Thomsens digte i *Ekbátana. Festskrift til Peer E. Sørensen* (2000). Her introducerer han en skelnen mellem lyrik og poesi: »Lyrik er en slags litteratur, poesi derimod er lige så meget noget der virker og finder sted, som det er en én gang for alle nedskrevet gåde klar til ensom afkodning. Poesi er et sprogligt randfænomen der er både for konkret og for efemer til at blive reduceret til skrift og forklaring. Poesien er ambulante«. Spørgsmålet er om man bliver meget klogere af den forklaring. Det ser ud som om Ringgaard knytter an til den mest gængse, men ikke nødvendigvis bedste, model, som danner fundament for et flertal af poetikker i det 20. århundrede, dvs. den lingvistiske. I den

lingvistiske model defineres poesien som et særsprog, jf. ovenstående formulering om et 'sprogligt randfænomen' – og det indikeres dermed at den adskiller sig radikalt fra såkaldt 'normal' sprog, som på den anden side hævdes at ligne prosaen mest. Hertil kobler Ringgaard en ubestemt kvalitet kaldet bevægelighed eller tilstand, der transcenderer litteraturen (og dermed den lyriske genre) som sådan. Det vil føre for vidt her at gå ind i en nærmere kritik af den poetik. Blot skal fremhæves brugen af en inkohærent terminologi. I den lingvistiske model sættes der lighedstegn mellem poesi og litteratur, mens prosaen sættes på niveau med ikke-litteratur. Ringgaard sætter lyrik lig med litteratur, mens poesien er hævet over litteraturen. Hvis man ønsker en symmetrisk model burde såvel poesi/lyrik som prosa behandles som litterære fænomener, der på forskellig vis kan skelnes fra ikke-litterære fænomener. Og det er faktisk det, Ringgaard gør i kapitel 11, hvor han indfører en formel bestemmelse af henholdsvis prosa og poesi: »Prosaens styrende enhed er sætningen, poesiens er verset« (p. 193). Den definition er operationel, i modsætning til indledningens vage 'poesi-som-tilstand'.

En anden mindre indvending angår det formelle udstyr. Ud fra et brugersynspunkt ville det have været en fordel med en samlet bibliografi, i stedet for som her, at man skal lede efter de litterære referencer i et efterstillet noteapparat. Når det er sagt, vil jeg igen understrege kvaliteterne ved denne

monografi. Den leverer et sammensat forfatterskabsportræt, nuancerer billedet af Nordbrandt som en skønhedssøgende fraværtsdigter, peger på den vending der er sket i de sidste års digtsamlinger hen imod en kritik af den æstetik, der var blevet, men altså ikke længere er, et varemærke i forfatterskabet. Og så er det en bog, der giver inspiration til at foretage nye læsninger både af den kanoniserede, gennemtrævede lyrik og af den endnu relativt ulæste.